

ÓKOR

Folyóirat az antik kultúráról

Megjelenik negyedévente

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Bács Tamás
Bencze Ágnes
Ferenczi Attila
Gabler Dénes
Grüll Tibor
Kalla Gábor
Kárpáti András
Kendeffy Gábor
Németh György

SZERKESZTŐSÉG

Beszkid Judit
Böröczki Tamás
Dobos Barna
Tamás Ábel
Vér Ádám

veradam@gmail.com

okorportal.hu

1088 Budapest, Szentkirályi u. 16.

Tel.: 486-1527

MEGRENDÉLÉS:

veradam@gmail.com

Tel.: +36 30 826 6148

Egy szám ára 1600 Ft,

az éves előfizetés ára

2022-ben 4000 Ft

Kiadja a Gondolat Kiadó

1088 Budapest, Szentkirályi u. 16.

Tel.: 486-1527

e-mail: info@gondolatkiado.hu

gondolatkiado.hu

Tördelő Lipót Éva

ISSN 1589-2700

A lapszám megjelenését
az Emberi Erőforrások Minisztériuma,
a Magyar Tudományos Akadémia,
a Nemzeti Kulturális Alap és az NKFI FK
135096 számú projekt támogatta.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

nka

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Tartalom

TANULMÁNYOK

Kozák Dániel	Kommentár és bőség <i>A copia</i> jelensége Serviusnál és Tiberius Claudius Donatusnál	3
Tamás Ábel	A szöveg mint illúzió és epifánia Vergilius „Helena-epizódja” és a kommentárok	14
Juhász Daniella	Juan Luis de La Cerda mint Vergilius olvasója Egy 17. századi kommentár struktúrája	22
Takács László	L. Annaeus Cornutus és a <i>figmentum poeticum</i> problémája	32
Ferenczi Attila	Az interpretáció hatalma Egy ellentmondás Valerius Flaccus <i>Argonauticájából</i>	38
Kerti Anna Emese	Hiány, retorika, kommentár Gellius: <i>Noctes Atticae</i> VII. 16	47
Kárpáti Bernadett	A körülbelüliség poétikája Gellius: <i>Noctes Atticae</i> XIX. 10	57
Raymond J. Starr	Az irodalmi jelentés rugalmassága és az olvasó szerepe az ókori Rómában	69

OKULÁRÉ

Zsellér Anna	Kapcsolat közvetítő nélkül Kerényi Károly és Lukács György megvalósulatlan párbeszédéről	77
--------------	--	----

A JELEN TEMATIKUS SZÁMOT SZERKESZTETTE

Kozák Dániel és Tamás Ábel

A címlapon:

A kommentár allegóriája – Servius a homály fátylát félrelibbentve mutatja meg Vergiliust, vagyis magyarázza költészetét egy pásztornak, egy földművesnek és egy lovagnak, azaz a három főmű: az *Eclogák*, a *Georgica* és az *Aeneis* olvasóinak. Simone Martini (1284–1344) miniatúrája egy Vergilius műveit a serviusi kommentárral és Francesco Petrarca megjegyzéseivel együtt közlő, egykor Petrarca tulajdonát képező kódex címlapján (MS A 79 inf., Biblioteca Ambrosiana, Milano)
(forrás: Wikimedia Commons)

A címlap és a hátsó borító belső oldalán:
Vergilius *Aeneis*ének részlete (l. 315–376) lapszéli kommentármegjegyzésekkel.
Bern, Burgerbibliothek, Cod. 167, f. 59v–60r.
(forrás: www.e-codices.ch)

A hátsó borítón:

Aeneas menekülése az égő Trójából. Római gemma, Kr. e. 20 k.
(Getty Museum Collection)

Kommentárok és kommentátorok

Az ógörög és római irodalommal foglalkozó klasszika-filológusok érdeklődése az ezredforduló tájékán – párhuzamosan az irodalomtudománynak a filológiához való (sokféleképp értelmezett) „vizsztatérésével” – látványosan fordult a filológiai műfajok, így kiemelten a kommentár felé, és ez az érdeklődés nem látszik lankadni azóta sem. Ahogy nemzetközi szinten az *Aporemata*-sorozat kommentárokra szóló kötete (szerk. G. Most, 1999), a R. K. Gibson és C. S. Kraus szerkesztette *The Classical Commentary* című tanulmánygyűjtemény (2002), vagy épp John Hendersonnak az oxfordi kommentárokra szóló kötete (2006), hazai környezetben pedig többek közt a *Metafilológia* című szöveggyűjtemény első kötetének (2011) kommentárokra szóló blokkja jelzi, az ókori szövegekkel foglalkozóknak egyedi mondanivalójuk van a kommentárokról, amelyekhez különleges viszony fűzi őket. A kommentárok számukra egyrészt a szövegekkel foglalatostkodó tudományos munkájuk nélkülözhetetlen, mindennapi segédeszközei, másrészt annak a hagyománynak a szimbolikus megtestesítői, amelynek maguk is fenntartói és továbbadói, harmadrészt pedig olyan, a klasszikus szövegek értelmezését mind a mai napig meghatározó tekintélyek, amelyekkel olykor elkerülhetetlenül szembekerül az, aki ókori irodalmi művek korszerű értelmezését tűzi ki célul.

Az antik szövegekre az antikvitás óta ráarakódó kommentárhagyomány sok szempontból érdekfeszítő mai tudományos érzékenységünk számára. Különleges a szerzőséghez való viszonya – a kommentár nem akar eredeti lenni, kommentárok és kommentátorok egymást ismétlik, a szerzői *personák* elbizonytalanodhatnak és összeolvadhatnak –, különleges a kommentált szöveghez és annak „jelentéséhez” fűződő kapcsolata – körülveszi, körbeöleli, rögzíti, feloldja, megerősíti vagy elbizonytalanítja a magyarázott irodalmi szöveget és értelmezési lehetőségeit –, és különleges az is, ahogyan összeköti az antik szövegek mai értelmezőit ókori elődeikkel – amikor egy modern kommentátor Vergilius egyik sorához fűz megjegyzést, mintegy kollegiális viszonyban áll Serviuszal és utódaival, akiket (igazán egyedi módon egy ókori szöveg esetében) legalább annyira szakirodalmi státuszban, semmint pusztán forrásként idéz. Ezek a különlegességek a kommentár műfaját a „metafilológiai” vizsgálódások egyik legfontosabb és legtermékenyebb tárgyává teszik.

A *Római költői szövegek antik kommentárjai és tudományos recepciójuk* (NKFI FK 135096) című tudományos projekt – melynek keretében az *Ókor* jelen száma készült – azt tűzte ki célul, hogy kifejezetten a római irodalom egyes kiemelt szövegeihez született ókori kommentárokat vizsgálja az elmúlt két évtizedben kialakult érdeklődés nyomán, de azzal a módszerességgel, amelyet olyan korszerű megközelítéseknek köszönhetünk, mint a „távoli olvasás” metodikája és az irodalomtudomány gyakorlatánára vonatkozó kutatások. A „távoli olvasásból” fakadó statisztikai megközelítés, illetve a kommentárokból megfigyelhető tudományos praxisok vizsgálata is azt a lehetőséget kínálja, hogy a kommentárhagyomány évezredes működéséről – vagy legalábbis ennek bizonyos, kiemelt aspektusairól – úgy kaphassunk képet, hogy mindeközben izgalmas egyedi példákba is betekintést nyerünk. Az *Ókor* jelen száma éppen ezt ígéri az érdeklődő olvasónak.

Ferenczi Attila és Raymond J. Starr tanulmányán kívül a tematikus összeállításban olvasható többi írás előadás formájában elhangzott a XIV. Magyar Ókortudományi Konferencia (Pécs, 2022. május 19–21.) *Költészet és kommentár* című szekciójában.

A szerkesztők